

"kollektiiviset initiaatiot" ja väkivalta-
pyörittelyt vievät pohdiskelun sivuraiteil-
le. Otsikot ovat suurellisia, luvut lyhyitä
ja nuivia, vaikka esimerkiksi kansallisen
kielen merkitystä pohtiva luku ja ver-
taukset Irlantiin tarjoavat kiintoisia
langanpäitä. Teemoja on liian monta,
ne eivät millään mahdu samaan kouraan.
Jos jotakin voi kutsua hakuammunnaksi
niin Jalosen yritystä päästä selville
vesille empiirisestä aineistostaan. Jako
irroittautumisen kauteen (1923-43) ja
integraation kauteen (1948-78) kulttuuri-
tuonnissa on osuva, mutta pohdinta jää
kesken.

Jalonen sanoutuu irti riippuvuusteo-
reettisesta tarkastelusta niin koko yh-
teiskunnan kehityksen tasolla kuin tie-
donvälityksessäkin - tai ehkäpä osuvam-
paa on taas puhua kerrosvoileivästä.
Jalonen tuo mukaan Kimmo Kiljusen,
pallottelee pikkuisen keskustan ja peri-
ferian suhteilla, mutta jättää ne sikseen.
Tiedotustutkimuksen riippuvuusteoretik-
koja Jalonen ei ilmeisesti juuri tunne-
kaan, ei ainakaan sellaisia nyanssoidum-
pia pohdiskelijoita kuin Osvaldo Sunkel
ja Edmundo Fuenzalida. Kuitenkin Jalo-
sen oma empiria melkein tyrkyttää ver-
tailukohteeksi näiden esitystä "ylikansal-
lisen kulttuurin" syntymekanismeista,
esitystä, joka ei ole likikään yhtä yksi-
puinen kuin Hamelinkin tai Armand
Mattelartin. Jalosessa kyllä on - varsin-
kin loppulukujen jaakopinpainissa - het-
kittäin Hamelinkin sukuista kalvinistista
kapeutta: hän julistaa ja julistaessaan
ohittaa kosolti tähdellisiä nyansseja.
Synty saarnanuotti, joka ei ole tästä
päivästä.

Lähinnä Jalosen hahmotustapaa olisi
ehkä kanadalainen H.A. Innis, joka on
kokenut mahtavan renessanssin anglo-
amerikkalaisessa maailmassa. Innisin
tapa ladella päällekkäin ja peräkkäin
huikeita visioita ja uuvuttavia detali-
luetteloita, luokitella maailmanhistoria
sarjaksi ajassa tai tilassa kasvavia kult-
tuureita synnyttää vastaväitteitä ja
lisäkysymyksiä; Innis puhuu dominoivien
kulttuurien ketjusta, jossa kulttuurin
elinvoima mitataan sen ekspansiokyvyllä
- ja heti perään hän nostaa sormen
pystyyn ja sanoo opettavaisesti, että
yhteiskuntatieteilijät pyrkivät usein te-
kemään aivan liian yksioikoisia yleistyk-
siä. Innisissä on samaa kiehtovaa ristirii-

taa kuin Jalosessa, jos kohta Jalonen
on paljon yksipuisempi.

Jalonen on Innisin sukulaissielu siinä-
kin, että hän taitaa asiategstin teon
- niin pian kuin pääsee eroon teorianö-
söstään, jonka tyyli on yhtä brodeeraavaa
kuin ajatus.

Jalonen synnyttää kirjassa parhaim-
missa jaksoissa samanlaisen kutkuttavan
epävarmuuden kuin Innis: liekö tämä
mies koko ajan ihan vakavissaan?

Ehkä on onni, että Olli Jalonen vael-
telee suomalaisen tiedotustutkimuksen
sivupolkuja. Ainoa sallittu tiedotusopi-
llisen keskustelun muotohan tässä maassa
on juupas-eipäs-jankkaaminen. Jalonen
antaa vihiä erilaisesta mallista - miten
kävisikään perusturvallisuutemme, jos
joutuisimme useammin epäilemään, ettei
tiedotusoppi ehkä olekaan maailman
napa?

Ullamaija Kivikuru

Elokuva ja tiedotusopin teoriahistoria

LOWRY, Edward. The Filmology Move-
ment and Film Study in France. Ann
Arbor, UMI Research Press, 1985. 217 s.

PAECH, Joachim et al. (Hrsg.). Screen-
Theory: zehn Jahre Filmtheorie in Eng-
land von 1971-1981. Osnabrück, Selbst-
verlag Universität Osnabrück, 1985.
284 s.

Elokuvan asema tiedotustutkimuksessa
on ollut kaksikasvoinen tavalla, joka
kuvaa laajemminkin alan perinteiden
hajontaa. Yhdysvaltalaisessa **mass com-
munication research** -traditiossa elokuvan
merkitys on 1930-luvulta lähtien vähen-
tynyt suunnilleen samassa tahdissa kuin
Hollywoodin osuus viihdeteollisuuden
kokonaisvaihdosta. Tämä myös selittää,
miksi elokuvatutkijat ovat USA:ssa työs-
kennelleet viime vuosikymmeninä pää-
asiassa tiedotusopin ulkopuolella (yhtenä

tärkeänä poikkeuksena Guback). 80-luvulla tilanne on kuitenkin alkanut hieman muuttua.

Eurooppalaisessa perinteessä taasen elokuva on ollut huomattavasti tärkeämpi. Ajateltakoon vaikka vain toisen maailmansodan jälkeistä tilannetta. Oli kyse sitten Saksan liittotasavallasta (Hagemann, Feldmann, Prokop, Diederichs, Faulstich), Ranskasta (Cohen-Séat, Morin, Mitry, Metz, Zimmer), Italiasta (Alberoni, Fulchignoni, Eco, Bettetini, Tarroni), Espanjasta (Urrutia, Gubern), Tanskasta (Andersen, Kjørup, Madsen) tai Englannista (Garnham, Tudor, Heath, MacCabe), niin elokuvatutkimuksella on ollut läheiset suhteet laajempaan (massa)viestintätutkimukseen tai tiedotusoppiin. Onpa jopa maita (kuten Italia tai Ranska), joissa elokuvatutkimus on syvyydeltään ja innovoivuudeltaan mielenkiintoisimpia ellei mielenkiintoisin tiedotustutkimuksen osa-alue.

Edward Lowryn kirja on ensimmäinen historiallinen kokonaisuus niin sanotusta filmologialiikkeestä, joka syntyi Ranskassa heti toisen maailmansodan jälkeen. Sen vetäjänä oli Gilbert Cohen-Séat, jonka teos *Essai sur les principes d'une philosophie du cinéma* (1946) pyrki olemaan koko tämän filmologisen, so. elokuvatieteellisen ajattelun lähtökohtana. Jopa elokuvatutkimuksen piirissä tunnetaan filmologista perinnettä huonosti, pääasiassa vain nimeltä. Tässä mielessä Lowryn kirja on erittäin tervetullut, koska ranskaa taitamatonkin saa sen perusteella selkeän ja tarkan kuvan aiheesta.

Lowryn teoksen pohjana on hänen Teksasin yliopistossa (Austin) tekemä väitöskirjansa, jonka nimi *Filmology: Establishing a Problematic for Film Study in France, 1946-1955* kertoo myös tarkemmin hänen rajauksestaan. Lowry käy näet läpi filmologialiikkeen vaiheet sen synnystä 50-luvun puoliväliin, jonka jälkeen sen merkitys osaksi muuttui osaksi alkoi vähentyä. Ranskassahan liike lakkasi 60-luvun alussa *Revue internationale de filmologie* -lehden myötä, mutta sen keskus siirtyi sitten Italiaan, missä *Ikon*-lehti on ilmeisesti tähän päivään saakka ollut sen tukipisteenä. Italiassa filmologian perinteeseen kuuluva kokeellinen psykologinen tutkimus on myös ollut ainakin vielä 1970-luvulle

aktiivista (esim. M.A. Croce ja Lumbelli).

Olen puhunut edellä - Lowryn tavoin - filmologiasta "liikkeenä". Kyse oli näet varsin erikoislaatuista yrityksestä sekä luoda elokuvan kokonaistieteellinen tutkimusohjelma, taata sille asemat yliopistolaitoksessa että, mikä ei suinkaan ollut vähämerkityksisin tavoite, vaikuttaa yhteiskunta- ja kulttuuripoliittiseen kehitykseen. Mikään näistä ei kuitenkaan toteutunut, ei ainakaan alkuperäisen suunnitelman laajuudessa.

Cohen-Séatin ohjelmakirjoitusta lukuunottamatta filmologian puitteissa ei ehkä yritettykään pintaa syvemmälle mennä ratkaista niitä metodologisia ja tieteenfilosofisia ongelmia, joita kaikki niin sanottu monitieteinen tutkimus pitää sisällään. Filmologian tarkoituksenaan oli yhdistää elokuvan esteettinen ja ilmaisullinen (*fait filmique*) sen psykologiseen ja sosiologiseen (*fait cinématographique*) tutkimukseen. Pikku hiljaa nämä eri puolet alkoivat kuitenkin irtaantua toisistaan, ja 50-luvun puolivälin jälkeen filmologian kovaksi ytimeksi muodostui lähinnä kokeellinen psykologia, so. erilaiset koetilanteissa tapahtuvat elokuvakatsomista koskevat tutkimukset. Ennen tätä olivat Edgar Morinin ja Georges Friedmannin tapaiset sosiologit olleet mukana, ja esiintyyppä Roland Bartheskin eräässä *Revue* viimeisistä numeroista (1960).

Jos vain harva tuntee filmologialiikkeen ja sen pää-äänenkannattajan, niin sitä useammalle - myös ei-elokuvatutkijalle - on tuttu brittiläisen *Screen*-lehden nimi. Nimittäin kun ranskalaisten *Cahiers du cinéma*- ja *Cinéthique*-lehtien toukokuun 1968 jälkimainingeissa syntynyt vahva marxilais-maolainen, runsaalla semiotiikalla ja Althusserin ideologiateorialla lisätty elokuvakirjoittelu siirtyi kanaalin toiselle puolelle, alkoi yksi modernin elokuvateorian keskustelluimpia jaksoja.

Screenin julkaisijana oli, ja on edelleen, The Society for Education in Film and Television (vrt. Elokuva- ja televisiokasvatuksen keskus Suomessa). Sen piirissä oli jo 1960-luvun alusta lähtien tunnettu sympatiaa tiettyjä kulttuuriradiikaaleja ja uusvasemmistolaisia ajatuksia kohtaan. Kun *Screen Education* -lehden rinnalla alettiin vuodesta 1969 lähtien

julkaista myös **Screeniä**, jolloin edellinen rajoittui enemmän yhdistysjulkaisuksi, se tapahtui nimenomaan tässä 60-luvun hengessä. Tärkeänä osana sitä oli - myös Perry Andersonin **New Left Review**issä esittämä - näkemys, jonka mukaan brittiläinen ihmis- tai yhteiskuntatiede ei ollut tuottanut mitään ominatakeista, jolloin uudet ajatukset tuli tuoda maahan nimenomaan ulkomailta.

Joachim Paechin, Detlef Borchersin, Gabi Donnerbergin, Inge Hartwegin ja Eva Hohenbergerin toimittama **Screen-Theory** koostuu sekä toimittajien yhteenedonomaaisista katsauksista lehden tärkeisiin kehitysvuosiin 1971-1981, joista on alettu puhua "Screen-teoriana" (vrt. esim. Veikko Pietilän artikkeli, **Tiedotus-tutkimus** 4/1985), että valikoiduista avainartikkelien käännoksistä. Nimenomaan edellisten vuoksi kirja on avartava, sillä se on hyvä osoitus liittotasavaltalaisesta elokuvateorian ja sen historian tutkimuksesta. Teoksessa on jopa 30-sivuinen liiteosa, jossa on aihealueittain luokiteltuna kaikki **Screenissa** tänä aikana julkaistut artikkelit. Varsinkin Borchersin yleisjohdatus **Screeniin** ja sen brittiläiseen kulttuuritaustaan on täynnä kiintoisia tietoja. Esimerkiksi väite, jonka mukaan **Media, Culture and Society** perustettiin 1979 nimenomaan **Screenin** vastapainoksi, on - puolitotenakin - hyvä osoitus siitä paradigmaattisesta merkityksestä, joka elokuvatuotkimuksella on eräissä eurooppalaisissa maissa ollut. Monipuolisen yleiskuvan "Screen-teorian" eri ulottuvuuksista saa lehden semiotiikka- (Paech), feminisimi- (Donnerberg ja Hartweg) sekä realismikeskustelua (Paech) valottavista johdannoista. Ne myös kertovat, missä määrin "Screen-teria" on ollut - lähtökohtiensa mukaisesti - sidoksissa ranskalaiseen semiotiikkaan (Metz), strukturo- (Althusser) ja semio-marxismiin (Kristeva) sekä psykoanalyysiin (Lacan). Jollei kaikki tämä ole vielä tuttua, riittävän pika-annoksen saa lukemalla Paechin ym:n kirjasta johdannot sekä **Screen Reader** -antologiat 1 & 2 (1977 ja 1981), joihin on koottu lehdessä julkaistuja artikkeleita.

Lowryn historiikki on kirjoitettu osaksi siinä jälkiesiöittäisessä hengessä, joka tuntuu saavan yhä laajenevaa jalansijaa maailmalla ja joka samalla tekee

Screenin "kulta-ajan" jo annodazumaliin kuuluvaksi ilmiöksi. Tällaiseen nopeaan perspektiivinvaihtoon ei silti tarvitse mennä täysin rinnoin mukaan. Myös historia on tunnettava, jos sitä haluaa kritikoida. Esimerkiksi Lowry esittää filmologian "ensimmäisenä yhtenäisenä" ajatuksena siitä, miten yliopistotasoinen elokuvatutkimus tulisi järjestää. Uskon, ettei Lowry tunne Hans Traubin 30-luvun kirjoituksia ja tänä aikana saksalaisessa sanomalehtitieteessä elokuvasta käytyä keskustelua. Elokuvan asema tiedotusopin historiassa on näet paljon mielenkiintoisempi kuin mitä standardiesityksiä lukiessa ja -käsityksiä kuunnellessa saattaisi luullakaan. Näitä elokuvatutkimuksen monia historiallisia vaiheita on nyt jälleen syytä korostaa, kun elokuva mutta myös muu audiovisuaalinen massaviestintä ovat alkaneet Suomessakin saada kasvavaa huomiota osakseen.

Tarmo Malmberg

Lapsuus, painokone, televisio

POSTMAN, Neil, Lyhenevä lapsuus. Suom. Ilkka Rekiarvo. Juva, WSOY, 1985. 175 s.

Totisesti: me elämme Vaikutusvoimaiseen Joukkotiedotukseen Uskon aikaa. Neil Postmankin pyrkii kohukirjoineen (alkuteos ilmestyi 1982) tätä uskoamme vahvistamaan.

Lyhenevän lapsuuden perusväittämän voi nähdä dualistisena. Yhtäältä Postman julistaa, että kirjapainotaito eriytti tai synnytti lapsuuden (yhteiskunnallisena kategoriana). Kunnes - toisaalta - sähköisen tiedonvälityksen aika, ja erityisesti televisio, on "lapsuuden puutarhoja" hyvää vauhtia tuhoamassa; lapsuutta (yhteiskunnallisena kategoriana) pois häivyttämässä. Lapsuuden väistymistä edesauttaa Postmanin mukaan vielä se, että aikuisuuskin oikeastaan on hä-